

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΥΜΑΪΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΙΓΙΔΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΣΥΜΑΙΩΝ «ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ»

Τ Α Σ Υ Μ Α Ϊ Κ Α

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΤΟΜΟΣ Δ΄

ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ
ΑΛΕΞ. Σ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ



ΑΘΗΝΑ 1984





ΙΩΑΝΝΗ ΗΛ. ΒΟΛΟΝΑΚΗ

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΜΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Για τή γνώση τῆς ἱστορίας ἑνὸς τόπου, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα καὶ τὰ μνημεῖα τῆς τέχνης, ποὺ διατηροῦνται ἀκέραια ἢ ἐρειπωμένα, σπουδαία εἶναι καὶ ἡ συμβολὴ τῶν φιλολογικῶν πηγῶν. Κείμενα διάφορα, δημόσια ἢ ἰδιωτικά, παρέχουν σημαντικὲς πληροφορίες γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου στὸ παρελθὸν καὶ φωτίζουν τὶς διάφορες πτυχὲς τῆς πολὺπλευρης δραστηριότητάς του. Οἱ φιλολογικὲς πηγὲς συμπληρῶνουν τὴ γνώση ποὺ ἀποκομίζουμε ἀπὸ τὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα καὶ τὰ μνημεῖα καὶ βοηθοῦν στὴ καλύτερη κατανόηση καὶ ὀρθὴ ἐρμηνεία αὐτῶν.

Ἡ νῆσος Σύμη, μὲ πλούσια ἱστορία καὶ λαμπρὴ παράδοση, ἔχει νὰ ἐπιδείξει καὶ στὸν τομέα αὐτὸν πλουσιώτατο ἀρχεῖο καὶ ὕλικό.¹ Στὴν ἐργασία αὐτὴ ἐξετάζονται τέσσερα ἀνέκδοτα ἔγγραφα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴ Σύμη² καὶ ἀφοροῦν στὴ ρύθμιση σχέσεων μεταξὺ ἰδιωτῶν. Ἀπὸ αὐτὰ τὸ πρῶτο εἶναι ἓνα «πουλητικὸ γράμμα», ἥτοι συμβό-

1. Ἰ. Α. Σ. Καρανικόλα: «Κατάλογος χειρογράφων προερχομένων ἐκ τῆς Σχολῆς Σύμης», Ἑλληνικά, τ. 23 (1970), σ. 38 - 56. Τοῦ αὐτοῦ: «Ἐνα ἄγνωστο χειρόγραφο τῆς Φυσικῆς Βενιαμὶν τοῦ Λεσβίου», Δωδεκανησιακὸν Ἀρχεῖον, τ. 5 (1970), σ. 43 κ.έ. Τοῦ αὐτοῦ: «Τὸ Πανορμίτειο Γυμνάσιο Σύμης», Τὰ Συμαϊκά, τ. 1 (1972), σ. 67 - 103 καὶ τ. 2 (1974), σ. 59 - 97. Δ. Χαβιαρᾶ: Συμαϊκὰ μητρῶα καὶ ἐπώνυμα», Τὰ Συμαϊκά, τ. 3 (1977), σ. 165 - 171.

2. Τὰ τρία πρῶτα ἀπὸ τὰ ἔγγραφα αὐτὰ παραχωρήθηκαν στὸν γράφοντα ἀπὸ τὸν κ. Κοκκιμήδη Σταύρου Πατατοῦκο, Φύλακα Ἀρχαιοτήτων Σύμης καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τῆς οἰκογενείας του. Τὸ τέταρτο προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ παπᾶ Θεοδώρου Λεριᾶ. Καὶ τοὺς δύο παραπάνω εὐχαριστῶ θερμότατα. Θερμὰ εὐχαριστῶ ἐπίσης τὸν Ὁδοντίατρο κ. Κων/νο Φαρμακίδη γιὰ τὴν πολὺτιμη βοήθειά του κατὰ τὴ μελέτη τῶν ἐγγράφων αὐτῶν. Ἐπίσης πρέπει νὰ μνημονεύσω εὐγνωμόνως τὸν ἀείμνηστο Ἀλέξανδρο Καρανικόλα, ὁ ὁποῖος μὲ εἶχε προτρέψει στὴν παρουσίαση τῆς μελέτης αὐτῆς ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Τὰ Συμαϊκά».

λαιο αγοραπωλησίας τοῦ 1818, τὸ δεύτερο ἓνα προικοσύμφωνο τοῦ 1870, τὸ τρίτο μία διαθήκη τοῦ 1875 καὶ τὸ τέταρτο ἓνα συμβόλαιο αγοραπωλησίας τοῦ 1906.

Τὰ ἔγγραφα αὐτὰ μᾶς παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες σχετικὰ μὲ τὴν κατάσταση ποὺ ἐπικρατοῦσε στὴ Σύμη κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας (αὐτοδιοίκηση, Δημογεροντία),¹ τὸ οἰκογενειακὸ δίκαιο (προίκα, κληρονομικὰ δικαιώματα, ἐθιμικὸ δίκαιο), τὰ τοπωνύμια, τὰ ἐπώνυμα, τὴ θρησκεία, τὴ γλῶσσα, τὴ μόρφωση τῶν κατοίκων, τὴν ἐνδυμασία, τὴν οἰκοσκευὴ, τὶς καθημερινὲς ἀσχολίες, τὰ ἔθνη καὶ ἔθιμα τοῦ τόπου, τὴ δομὴ τῆς κοινωνίας κ.λπ.

Τὰ τέσσερα αὐτὰ ἔγγραφα ἀποτελοῦν ἀξιόλογη πηγὴ γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Σύμης κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας (1522 - 1912). Ὡς γνωστόν, ὅταν τὸ 1522 οἱ Τοῦρκοι ἐτοιμάζονταν νὰ καταλάβουν τὴν Ρόδο, οἱ Συμιακοὶ βλέποντας ὅτι κάθε ἀντίσταση εἶναι μάταιη —εἶχαν ἀποκρούσει τὸ ἔτος 1457 καὶ τὸ 1485 δύο τουρκικὲς ἐπιθέσεις— δήλωσαν ὑποταγὴ στὸν Σουλτάνο καὶ ἔτσι πῆραν πολλὰ προνόμια. Ἡ Σύμη εἶχε, ὅπως ὅλα τὰ ἄγωνα ἑλληνικὰ νησιά, τὸ προνόμιο τῆς τοπικῆς αὐτοδιοίκησης. Πλήρωνε μόνο ὀρισμένο φόρο κατ' ἀποκοπὴν («μακτοῦ») καὶ ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ στέλνει κάθε χρόνο μία ποσότητα ἀπὸ ἐκλεκτὰ σφουγγάρια (μελάτια) στὸ παλάτι τοῦ Σουλτάνου. Ἡ τοπικὴ αὐτοδιοίκηση (ἐκλογὴ τοπικῶν ἀρχόντων - διαχείριση τῶν κοινῶν) ὀργανώθηκε μὲ ζηλευτὸ τρόπο.

Τὸ ἔτος 1912 οἱ Ἰταλοὶ, μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα νησιά τῆς Δωδεκανήσου, κατέλαβαν καὶ τὴ Σύμη καὶ τὴν κατεῖχαν μέχρι τὸ τέλος τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Τὸ Πρωτόκολλο τῆς παραδόσεως τῆς Δωδεκανήσου ὑπογράφτηκε στὴ Σύμη, στὶς 8 Μαΐου τοῦ 1945 καὶ στὶς 7 Μαρτίου τοῦ 1948 ἔγινε ἡ ἐνσωμάτωσή της μὲ τὴν Ἑλλάδα.³

Α' ΣΥΜΒΟΛΑΙΟ ΑΓΟΡΑΠΩΛΗΣΙΑΣ

1. Περιγραφή

Αὐτὸ φύλλο χάρτη (0.30X0.21 μ.), μὲ ἀδρὴ ὕφή, τὸ ὁποῖο τσαλακῶνεται εὐκόλα καὶ ἔχει χρῶμα ὑποκίτρινο (δυτικῆς προελεύσεως χάρτης). Φέρει

1. Π. Σκιαθίτη: «Δημογεροντία καὶ Δημογέροντες ἐν Σύμῃ», Τὰ Συμαϊκά, τόμ. 1 (1972), σ. 7 κ.έ.

2. Χ. Ι. Παπαχριστοδούλου: «Τοπωνύμια Σύμης», Τὰ Συμαϊκά, τ. 1 (1972), σ. 37 καὶ Α. Σ. Καρανικόλα: «Νότιες Σποράδες. Σελίδες ἀπὸ τὴν ἱστορία τῶν προνομίων τους», Παρνασσός, τ. 13 (1971), σ. 423 κ.έξ.

3. Κ. Φαρμακίδης - Ἀ. Καρακατσάνης: Σύμη, Ὁδηγός, Ἀθήνα 1974, σ. 10 - 15. Χ. Ι. Παπαχριστοδούλου: Τοπωνύμια Σύμης, ἑ.ἀ., σ. 39 κ.έ.

έπτά κάθετες ύδατινες γραμμές,¹ πού απέχουν μεταξύ των 0.025 μ. και όριζόντιες σέ μικρή απόσταση ή μία από τήν άλλη. Στό κέντρο τοῦ φύλλου ὑπάρχει ἓνα ὕδατόσημο, πού μοιάζει μέ οἰκόσημο. Ἀποτελεῖται ἀπό καρδιόσχημο πυρήνα, πού περιβάλλεται ἀπό ἑλικοειδεῖς βλαστούς (στύλ μπαρόκ). Ἄνω περατοῦται σέ στέμμα, ἐνῶ κάτω ὑπάρχουν τά κεφαλαῖα γράμματα : G. M.

Τό φύλλο τοῦ χάρτη εἶναι διπλωμένο στά δύο, ὥστε νά σχηματίζονται τέσσερις σελίδες (κάθε μία ἔχει μέγεθος: 0.21X0.15 μ.). Ἀπό αὐτές εἶναι γραμμένη μόνο ἡ πρώτη. Ἡ ἐπιφάνεια δέν φέρει χαρακώσεις. Τό κείμενο εἶναι γραμμένο μέ γραφή μικρή, συνεχή, πλαγιαστή καί εὐανάγνωστη. Παρατηροῦνται ἐλάχιστα ὀρθογραφικά σφάλματα (ἀβλεπτήματα) καί ἡ στίξη εἶναι γενικά ὀρθή. Τό χρώμα τῆς μελάνης εἶναι καστανό. Τό χειρόγραφο διατηρεῖται σέ καλή κατάσταση.

Γραφάς τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ εἶναι ὁ Συμιακός Ἱεροδιάκονος Νεόφυτος Φασουλάρης. Ὑπῆρξε μαθητής καί ἀργότερα δάσκαλος τῆς περίφημης Σχολῆς τῆς Ἀγίας Μαρίας. Ἡ Σχολή αὐτή ιδρύθηκε τό 1765 καί λειτούργησε μέχρι τό 1821, στό ὀμώνυμο Μοναστήρι, στούς πρόποδες τῆς Βίγλας (ὅπου σήμερα ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Μαρίας καί τό κοιμητήρι).²

Τό συμβόλαιο συντάχθηκε στή Σύμη στίς 3 Μαρτίου τοῦ 1818. Λεῖπουν οἱ ὑπογραφές τοῦ ἀγοραστή καί τῶν μαρτύρων. Ἐπίσης δέν ἀναγράφονται τά ὀνόματα τῶν μαρτύρων. Σημειωτέον ὅτι ὁ γραφάς ἔχει ἀφήσει στό κάτω μέρος τοῦ κειμένου καί μετά τήν ὑπογραφή τοῦ πωλητῆ κενό, πού ἀντιστοιχεῖ σέ ἕξι στίχους τοῦ κειμένου, προφανῶς γιά νά τεθοῦν οἱ ὑπογραφές τοῦ ἀγοραστή καί τῶν μαρτύρων. Κάτω ἀπό τό κενό αὐτό ὑπογράφεται ὁ συντάκτης τοῦ ἐγγράφου καί νοτάριος Νεόφυτος Φασουλάρης.

2. Περίληψη

Ὁ Ἰωάννης Νικήτα Τομπαζᾶς πωλεῖ ἓνα χωράφι πού βρίσκεται ἀπέξω ἀπό τή μάνδρα τοῦ «Σωτήρη τῆς Λυγῆς», στήν τοποθεσία «στά Βαρούχα», ἀντί 72 γρόσια, στόν Μάρκο Ἰωάννου Κρητικό. Τό συμβόλαιο συντάσσεται γιά τή βεβαίωση τῆς ἀγοραπωλησίας καί τήν κατοχύρωση τοῦ ἀγοραστή.

3. Κείμενο

Κατά τή μεταγραφή ἔγινε ἀποκατάσταση τοῦ κειμένου ὡς πρὸς τήν ὀρθογραφία καί τή στίξη.

1. E. Mioni, Εἰσαγωγή στήν Ἑλληνική Παλαιογραφία (μετάφραση Νικολάου Μ. Παναγιωτάκη), Ἀθήνα 1977, σ. 40.

2. Ἱ. Μ. Χατζηφώτης: Ἡ Σχολή τῆς Σύμης (1765 - 1821), Ἀθήνα 1978.

«Διὰ τοῦ παρόντος πούλητικοῦ γράμματος φανερώνω ἐγώ, ὁ Ἰωάννης Νικήτα Ταμπαζᾶ, ὅτι αὐτοθελήτως πουλῶ ἓνα χωράφι ἀπέξω ἀπὸ τὴν μάνδρα τοῦ Σωτήρη τῆς Λυγῆς, εἰς τὸν τόπον, ὅπου λέγεται Βαρούχα, διὰ γροσιῶν ἐβδομήντα δύο καὶ τὸ ἀγοράζει ὁ Μάρκος τοῦ Ἰωάννη Κρητικοῦ, ἦτοι Τριανταφυλλιᾶς, διὰ τῆς εἰρημένης τιμῆς, ὡς ἐτιμήθη καὶ θέλει τὸ ἐξουσιάζει εἰς τὸ ἐξῆς ὡς ἰδιόν του κτῆμα ἀπὸ ἕκαστον, διότι ἔλαβον παρ' αὐτοῦ τοῦ Μάρκου τὴν ρηθεῖσαν τιμὴν, σωστὴν μέχρι λεπτοῦ. Καὶ διὰ τὸ βέβαιον τῆς ἀληθινῆς πουλήσεως καὶ ἀγοράσεως ἐγράφη τὸ παρὸν μὲ τοὺς ὑποκάτωθεν μάρτυρας καὶ ἐδόθη τῷ εἰρημένῳ Μάρκῳ, εἰς ἔνδειξιν ἀληθείας.

1818, Μαρτίου 3, ἐν Σύμῃ, ὁ εἰρημένος Ἰωάννης Ταμπαζᾶ ὑποβεβαιώνω τὴν ἄνωθεν πούλησιν.

Ὁ τοῦ παρόντος γραφεύς, Φασουλᾶρις Νεόφυτος».

4. Σχόλια

α') «Πούλητικό γράμμα»: Ἐπιτυχέστατος τεχνικός ὄρος καὶ ἐκφραστικώτατος, ἀντὶ τοῦ ὅρου: «συμβόλαιο ἀγοραπωλησίας».

β') «Σωτήρης τῆς Λυγῆς»: Πρόκειται γιὰ τὸ Μοναστήρι τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Χριστοῦ, τὸ γνωστὸ ὡς «Σωτήρης τῆς Λυγῆς» ἢ «Μικρὸς Σωτήρης», ποὺ διατηρεῖται μέχρι σήμερα. Τὸ Μοναστήρι αὐτὸ εἶναι κτισμένο στὴ θέση ἀρχαίων οἰκοδομημάτων (ἐλληνιστικῆς ἐποχῆς), ἀπὸ τὰ ὁποῖα διατηροῦνται λείψανα ἰσοδομικῶν τοίχων. Στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ Καθολικοῦ ὑπάρχουν τοιχογραφίες τοῦ ἔτους 1802, σύμφωνα μὲ τὴν κτητορικὴ ἐπιγραφή.

γ') «Βαρούχα»: Τοπωνύμιο ἔξω ἀπὸ τὴν μάνδρα τοῦ «Σωτήρη τῆς Λυγῆς» ἢ «Μικροῦ Σωτήρη». Βοσκότοπος, τὰ (κτῆματα τοῦ) Βαρούχα¹. Τὸ ἐπώνυμο «Βαρούχα» ἔφερε παλαιὰ ἀρχοντικὴ οἰκογένεια τοῦ Βυζαντίου, ἀπὸ τὴν ὁποία ὁ Κωνσταντῖνος, μὲ τοὺς ἀδελφούς του: Πολύκαρπο, Ἰωάννη, Ἀλέξιο, Νικηφόρο καὶ Ἀντώνιο στάλθηκαν ἀπὸ τὸν Ἀλέξιο Β' Κομνηνὸ τὸ 1182 στὴ Κρήτη μαζί μὲ ἑνδεκα ἄλλες ἀρχοντικὲς οἰκογένειες, γιὰ νὰ ἐπαναφέρουν τὴν τάξη. Οἱ Βαρούχαι ἐγκαταστάθηκαν στὴν ἐπαρχία Ἀμαρίου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Κρήτης ἀπὸ τοὺς Τούρκους (1669), ἄλλα μέλη τῆς οἰκογένειας παρέμειναν στὴν Κρήτη καὶ ἄλλα κατέφυγαν στὴν Κεφαλληνία.

Ἐνδιαφέρον εἶναι ὅτι ἀπαντᾷ τὸ τοπωνύμιο αὐτὸ στὴ Σύμη, ποὺ ὑποδηλώνει ὅτι κλάδος τῆς οἰκογενείας αὐτῆς ἐγκαταστάθηκε στὴ νησί. Τὸ τοπωνύμιο αὐτὸ ἀπαντᾷ καὶ στὴν Κρήτη, καθὼς καὶ τὸ ἐπώνυμο, ποὺ διατηρεῖται μέχρι σήμερα.

1. Πρβλ. τὰ ροδίτικα τοπωνύμια: τὰ Σγουροῦ, τὰ Καλαβάρδα, τὰ Πολυστράτου, σύμφωνα μὲ βυζαντινὴ συνήθεια. Χ.Ι. Παπαχριστοδούλου: «Τοπωνύμια Σύμης», ἔ. ἀ., σ. 45.

δ') «Κρητικοῦ»: Ἐπώνυμο δηλωτικὸ καταγωγῆς, ἀπὸ τὴν Κρήτη. Ἀργότερα ἔλλαξε σὲ «Πατατοῦκος», ποὺ ἀπὸ παρωνύμιο ἔχει ἐπώνυμο.

ε') «Τριανταφυλλιάς»: Ἐπώνυμο ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς μητέρας (μητρωνυμικό).

στ') «Πουλήσεως»: Ἀντὶ «πωλήσεως», τὸ ἴδιο ἀπαντᾷ καὶ σήμερα στὴν Κρήτη, ἦτοι: «πουλῶ» ἀντὶ «πωλῶ».

ζ') «Ἰωάννης Ταμπαζᾶ»: Ἐπαγγελματικὸ ἐπώνυμο τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας. Tombaz λένε οἱ Τοῦρκοι τὸ ποταμόπλοιο.¹

η') «Νεόφυτος Φασουλάρης»: Πρόκειται γιὰ ἐνδιαφέρουσα προσωπικότητα τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰ. Διατέλεσε ἀρχικὰ μαθητὴς τῆς Σχολῆς τῆς Ἀγίας Μαρίνας καὶ ἀργότερα ἔγινε δάσκαλος στὴν ἴδια Σχολή. Ἦταν ἄριστος ἑλληνιστὴς καὶ δεινὸς θεολόγος. Ἦταν ἄγαμος κληρικὸς (Ἱεροδιάκονος) καὶ ἄσκησε καὶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ νοταρίου στὴ Σύμη.²

Β'. ΠΡΟΙΚΟΣΥΜΦΩΝΟ

1. Περιγραφή

Αὐτὸ φύλλο χάρτη (0.40X0.30 μ.), λευκοῦ χρώματος, ποὺ μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου ἔχει πάρει ὑποκίτρινη ἀπόχρωση. Δὲν φέρει ὑδάτινες γραμμὲς ἢ ὑδατόσημα (ἀνατολικῆς προελεύσεως). Τὸ φύλλο εἶναι διπλωμένο στὰ δύο. Ἀρχικὰ γράφτηκε μόνον ἡ πρώτη σελίδα (0.30X0.20 μ.) καὶ ἀργότερα προστέθηκε ἀπὸ ἄλλο γραφέα στὴ δεύτερη σελίδα σημείωση, σχετικὴ μὲ τὴν πώληση τοῦ ἀναφερόμενου στὸ προικοσύμφωνο σπιτιοῦ. Τότε διαγράφηκε ἀπὸ τὸ προικοσύμφωνο τὸ τμῆμα ἐκεῖνο τοῦ κειμένου, ποὺ ἀναφέρεται στὸ σπίτι.

Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ χάρτη δὲν φέρει χαρακώσεις. Ἡ γραφὴ εἶναι μικρὴ, συνεχὴς, πλαγιαστὴ καὶ σχετικὰ εὐανάγνωστη. Ὑπάρχουν ἱκανὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα. Διατηρεῖται σὲ μέτρια κατάσταση. Πρόκειται γιὰ πρωτότυπο ἔγγραφο, γραμμένο ἀπὸ τὸν Ἀρχιερατικὸ Ἐπίτροπο παπὰ Μιχαὴλ Ἀρφαρᾶ. Συντάχθηκε στὴ Σύμη στὶς 20 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1870.

2. Περίληψη

Ἡ Μαρία Σταματίου Χριστίνας, μὲ τὴ συναίνεση καὶ τοῦ γιοῦ της Μιχαὴλ Σταύρου Μαρκονῆ, δίνει ὡς προίκα στὴν κόρη της Χριστίνα καὶ τὸν γαμβρό

1. Ἰ. Α. Θωμοπούλου: «Τὰ συμαϊκὰ ἐπώνυμα», Τὰ Συμαϊκά, τ. 3 (1977), σ. 178.

2. Πρβλ. Ἐφημερίδα «Συμαϊκὰ Νέα», φύλλο 1-9-1966, σελ. 4.

της Μάρκου Ἰωάννη Μ(άρκου) Κρητικοῦ τὰ ἐξῆς: ἓνα σπίτι μὲ ὑπόγεια στέρνα καὶ αὐλή, τὰ ἀπαραίτητα κλινοσκεπάσματα, ἐπὶ πλέον ἓνα πάπλωμα, ἓνα κιλίμι, ἓνα στρώμα, πέντε φουστάνια, πέντε μισοφούστανα, πέντε ὑποκάμισα, δύο κοντὰ τσόχια, πέντε μανδήλια, ἓνα τέτσερη, ἓνα τηγάνι, δώδεκα πιάτα, ἀνὰ δώδεκα μαχαίρια, πηρούνια καὶ κουτάλια, ὀκτὼ πετσέτες καὶ πέντε μαξιλάρια. Ἐπίσης δίνει τὸ 1/3 ἐξ ἀδιαιρέτου ἀπὸ ἓνα χωράφι στὴν «Ἀλεθινή» καὶ ἄλλο στὸν «Ἅγιο Δημήτριον τοῦ Λάκκου».

Ὁ γαμβρὸς της Νικόλαος δίνει ἓνα φουστάνι ἀπὸ τσίτι. Ὁ ἀδελφὸς της Μερκούριος δίνει ἓνα φουστάνι ἀμερινό, ἓνα μικρὸ κατρίστη καὶ ἓνα μανδήλι. Ὁ γαμβρὸς της Νικόλαος Νικολίτζης τῆς δίνει ἐπίσης ἓνα χωράφι στὸ Μέσσα Νιμοράκι.

3. Κείμενο

Κατὰ τὴ μεταγραφὴ γίνεται ἀποκατάσταση στὴν ὀρθογραφίᾳ τοῦ κειμένου καὶ διόρθωση τῆς στίξης.

«Ἀρ(ι)θμός: 7.

Ἐν Σύμῃ,

Ἐν ὀνόματι τῆς Ἁγίας καὶ Ὁμοουσίου καὶ Ἀδιαιρέτου Τριάδος.

Σήμερον, τὴν εἰκοστὴν Δεκεμβρίου, τῷ χίλια ὀκτακόσια ἑβδομήκοντα, παρουσιασθεῖσα ἡ κυρία Μαρία Σταματίου Χριστίνας, συναινέσει καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Μιχαήλου Σταυριοῦ Μαρκονῆ, ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου παπᾶ Μιχαὴλ Ἀρφαρᾶ, ἐζήτησαν τὴν σύνταξιν τοῦ παρόντος προικοσυμφώνου, δι' οὗ ἐκθέτουν τὰ ἐξῆς :

Προικοδοτεῖ δὲ ἡ ἄνωθεν Μαρία Σταματίου Χριστίνας, συναινέσει καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Μιχαήλου, ὡς εἴρηται, τὴν θυγατέρα αὐτῆς Χριστίνα, μετὰ τοῦ Μάρκου Ἰωάννου Μ(άρκου) Κρητικοῦ, ἐν ὁσπίτιον μὲ ὑπόγειον στέρναν καὶ αὐλήν, καθὼς κλείνει ἡ ξώπορτα, εἰς τὴν Ἑνορίαν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, εἰς τὸ Λειγενῆ, πλησίον τῆς Μαρίας Χωργιάτισσας καὶ πλησίον τοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου Μάρκου Κρητικοῦ, τὸ κρεββατοστρώσιν των, ἐν ἐφάπλωμα, κιλίμι, ἐν στρώμα. Φουστάνια πέντε διάφορα, πέντε μισοφούστανα, πέντε ὑποκάμισα, δύο κοντὰ τσόχια, μανδήλια πέντε διάφορα, τέτσερη ἐν, τηγάνι ἐν, πιάτα μίαν τουζίνα, μαχαιροπήρουνα μίαν τουζίνα μὲ τὰ κουτάλια των, 8 πετζέττες, προσκεφάλαια πέντε. Εἰς τὴν Ἀλεθινήν ἐν χωράφι, πλησίον τῆς Φωτεινῆς Ν. Σπανακιοῦ, νὰ μοιράζων μετὰ τῆς ἀνταδέλφης της Σεβαστῆς καὶ Αἰκατερίνας, ἐν χωράφι εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον τοῦ Λάκκου, νὰ μοιράξῃ καὶ τοῦτο μετὰ τὲς ἀδελφές της Σεβαστῆς καὶ Αἰκατερίνας. Δίδει καὶ ὁ γα(μ)βρὸς της Νικόλαος ἐν φουστάνι τζίττενο, ὁ ἀδελφὸς της Μερκούριος ἐν φουστάνι ἀμερινόν, ἐν μικρὸν κατρίστην. Ἐν μανδήλιν μαλλήτικον ἀπὸ τὸν ἀδελφόν της Μερ-

κούριον, ἔτι ὁ γα(μ)βρός της Νικόλαος Νικολίτζη τῆς δίδει ἓνα γύρον εἰς τὸ Μέσα Νιμοράκι, κοντὰ εἰς τοῦ Σταυριανοῦ Μυλιδόνη. Αὐτὰ ταῦτα προικοδοτεῖ ἡ εἰρημένη Μαρία Σταματίου μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Μιχαὴλ καὶ εὖχοντας καὶ διαδοχικῶς.

1870, τὴν 20 Δεκεμβρίου.

Ἔτι ἓνας χερόμυλος καὶ δύο γανιτάλια καὶ μία κασέλλα καὶ ἓν εἰκόνισμα τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.

Μαργιὼ Σταματίου Χριστίνας ὑπόσχομαι τὰ ἄνωθεν καὶ μὴ εἰδὸς (sic) γράφειν, ὑπογράφομαι παρὰ Δημητρίου Ν. Παπᾶ, ἐγὼ δὲ σταυρὸν γράφω.

Μιχαὴλ Σ. Μαρκονιοῦ βεβαιῶ.

Ὁ Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος παπᾶ Μιχαὴλ Ἀρφαράς βεβαιοῦν.

Στὴν δεύτερη σελίδα τοῦ φύλλου ὑπάρχει ἡ ἐξῆς σημείωσις, ποὺ προέρχεται ἀπὸ ἄλλο γραφεᾶ:

«Τὸ ἄνωθεν ἀναφερόμενον ὀσπίτιον ἐπωλήθη παρὰ τῆς Χριστίνης Μαρκονῆ καὶ τοῦ συζύγου της Μάρκου Ἰωάννου Κρητικοῦ, πρὸς τὸν Βασίλειον Ἰω(άννου) Τσατταλιοῦ, διὰ γρόσσια 2.900, ὡς τὸ ὑπ' ἀρ. 249 καὶ ἀπὸ 19 Ἀπριλ(ίου) 1879, ἐνώπιον τῆς ἐνταῦθα Δημογεροντίας.

Ὁ Γραμματεὺς
Ν. Π. Μαστορίδης».

4. Σχόλια

α') («Ἐν ὀνόματι τῆς Ἀγίας... Τριάδος»): Ὁ συντάκτης τοῦ προικοσύμφωνου αὐτοῦ ἐπικαλεῖται στὴν ἀρχὴ τοῦ ἐγγράφου τὸ ὄνομα τῆς Ἀγίας Τριάδος. Οἱ συμβαλλόμενοι ἐπικαλοῦνται ὡς μάρτυρα τὸν ἴδιο τὸν Θεό.

β') («Μαρία Σταματίου Χριστίνας»): Εἶναι ἡ μητέρα τῆς νύμφης, ἡ ὁποία προικοδοτεῖ τὴν κόρη της Χριστίνα, ποὺ ἔρχεται σὲ γάμο μὲ τὸν Μάρκο Ἰωάννου Μ(άρκου) Κρητικό. Ὡς φαίνεται, ἡ Μαρία εἶχε τελέσει δύο τουλάχιστον γάμους. Ὁ πρῶτος σύζυγος ἦταν ὁ Σταυριδὸς Μαρκονῆς καὶ ὁ δεύτερος ὁ Σταματίος Χριστίνας. Ἐνδιαφέρον ὅτι ὡς ἐπώνυμο τοῦ Σταματίου χρησιμεύει τὸ μικρὸ ὄνομα τῆς μητέρας του.

γ') («Μάρκος Ἰωάννου Μ(άρκου) Κρητικός»): Εἶναι ὁ γαμβρὸς τῆς Μαρίας Σταματίου Χριστίνας καὶ ἐγγονὸς τοῦ Μάρκου Ἰωάννου Κρητικοῦ, ποὺ ἀναφέρεται στὸ προηγούμενο συμβόλαιο τοῦ ἔτους 1818. Χαρακτηριστικὸ ὅτι τὰ ἐγγόνια λαμβάνουν τὸ ὄνομα τοῦ παπποῦ.

δ') («Μιχαὴλ Ἀρφαράς»): Ὁ Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος παπᾶ Μιχαὴλ

Ἀρφαράς συντάσσει τὸ προικοσύμφωνο. Τὸ γεγονός αὐτὸ δείχνει ὅτι οἱ κληρικοί, ὡς ἐγγράμματοι, συντάσσουν καὶ νοταριακὰ ἔγγραφα, συχνὰ δὲ ἀπαντοῦν κληρικοί, ποὺ παράλληλα πρὸς τὰ ἐκκλησιαστικά των καθήκοντα ἀσκοῦν καὶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ Συμβολαιογράφου (Νοταρίου). Ἐπίσης φαίνεται πόσο μεγάλο ἦταν τότε τὸ κύρος τῆς Ἐκκλησίας. Ἰδιαίτερα στὰ θέματα τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου εἶχε εὐρεία δικαιοδοσία.

ε') «Ὁσπίτιον»: Παλαιότερος τύπος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον προέρχεται ἡ λέξη «σπίτι».

στ') «Εἰς τὸ Λειγενῆ»: Τοπωνύμιον, τὸ ὁποῖον διατηρεῖται μέχρι σήμερα στὸ Χωριό. Στὰ ἔγγραφα ποὺ ἐξετάζονται ἐδῶ ἀπαντᾷ κατὰ δύο τύπους, ἤτοι: «Λειγενῆ» καὶ «Λυγενί». «Λιένι» στὴ Σύμη ὀνομάζεται τὸ χέρνιβο. Κατὰ τὸν Δ. Ν. Χαβιαρᾶ τὸ ὀρθὸ εἶναι «Λιαινί» καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸ ρῆμα «λιγαίνω», ποὺ σημαίνει κλαίω, θρηνῶ καὶ «Λιαινί» τόπος τῶν θρήνων, ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ στὴ θέσιν αὐτὴ ἀρχαίου νεκροταφείου.¹ Κατὰ τὸν Χ. Ι. Παπαχριστοδούλου, πρέπει νὰ γράφεται «Λιενί(ν)» καὶ εἶναι ὑποκοριστικὸ τοῦ «λιένι»² (τουρκικὰ *ligen*). Προέρχεται ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ «λεκάνη», ἀπὸ τὸ ὁποῖον δημιουργήθηκε τὸ ἀντίστοιχο τουρκικόν.³

ζ') «Τὸ κρεββατοστρώσιον»: Τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὸ στρώσιμο τοῦ κρεββατιοῦ, τὰ κλινოსκεπάσματα, ἤτοι: στρῶμα, σινδόνια, προσκεφάλαια, σκεπάσματα, πάπλωμα, κελίμι κ.λπ.

η') «Κοντὰ τζόχια»: Τζόγινα, ἤτοι ἀπὸ ὕφασμα τσόχας. Καλῆς ποιότητος ὕφασμα, ποὺ προορίζεται γιὰ ἐπίσημα ἐνδύματα, τὰ ὁποῖα φοριοῦνται συνήθως στὶς γιορτές. Τὸ «κοντὸ» ἢ «κοντοοῦνι» εἶναι γυναικεῖο ἐνδυμα, ποὺ καλύπτει μόνο τὸ ἄνω μισθ τοῦ σώματος, κουμπώνει μπροστὰ καὶ περιβάλλει σφικτὰ τὸ σῶμα.

θ') «Εἰς τὴν Ἀλεθινῆν»: Πρόκειται γιὰ τὴν περιοχὴ γύρω ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τῆς «Ἀλεθινῆς», ἀριστερὰ τοῦ δρόμου ἀπὸ τὸ Χωριὸ πρὸς τὸ Πέδι. Ὁ ναὸς αὐτὸς θεωρεῖται σήμερα ὅτι εἶναι ἀφιερωμένος στὴν Παναγίαν (Ζωοδόχος Πηγὴ), φαίνεται ὅμως ὅτι ἀρχικὰ ἦταν ἀφιερωμένος στὴ Μαρία τὴ Μαγδαληνὴ Ἀληθινὴ (μαθήτρια τοῦ Χριστοῦ).⁴

1. Δ. Ν. Χαβιαρᾶ: Τὸ Λιαινί. «Τὸ ἐπίσημον νεκροταφεῖον τῆς ἀρχαίας πόλεως Σύμης», Συμπερικλινὸν Βῆμα, ἀριθ. φύλ. 120 - 121, 20-7-1948, σελ. 1 - 2.

2. Στὴν Κρήτη ὑπάρχει σὲ χρῆσιν τὸ «Λεγένι, τό», ποὺ σημαίνει λεκάνη.

3. Χ. Ι. Παπαχριστοδούλου: «Τοπωνύμια Σύμης», ἔ. ἀ., σελ. 51.

4. Ζ. Ν. Τσιρπανλῆ: Μελέτες γιὰ τὴν Ἱστορίαν τῆς Ρόδου στὰ χρόνια τῶν Ἱπποτῶν, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 15 - 16. Σὲ ἔγγραφο μὲ χρονολογία 22-8-1451 ἀναφέρεται στὴ Ρόδον ναὸς τῆς Ἀγίας Μαγδαληνῆς τῆς Ἀληθινῆς.

ι') Τὰ ἐνδύματα συνήθως δίνονται σὲ πεντάδες, ἐνῶ τὰ σερβίτσια σὲ δωδεκάδες, σύμφωνα μὲ τὸ ἀρχαιότερο δωδεκαδικὸ σύστημα.

ια') «*Ἅγιος Δημήτριος τοῦ Λάκκου*»: Ναῖδριο δυτικὰ τοῦ Μοναστηριοῦ τοῦ Μιχαήλ Ρουκουनिώτη, τὸ ὁποῖο ἀπέχει περίπου μισή ὥρα μὲ τὰ πόδια ἀπὸ αὐτό. «*Λάκκος*»: Βαθούλωμα, κοίλωμα, μικρὴ ἐπίπεδη ἔκταση, κειμένη μετὰξὺ λόφων ἢ χαμηλῶν ὑψωμάτων.

ιβ') «*Φουστάνι τζίττερο*»: Φόρεμα γυναικεῖο ἀπὸ ὕφασμα τύπου: «τσίτι». Πρόκειται γιὰ λεπτὸ καὶ ἑλαφρὸ ὕφασμα, ποὺ κοσμεῖται μὲ χρωματιστὰ, σταμπωτὰ σχέδια. Χρησιμοποιεῖται κυρίως γιὰ τὴν κατασκευὴ ἑλαφρῶν γυναικείων ἐνδυμάτων.

ιγ') «*Φουστάνι ἀμερινόν*»: Μάλλινο ὕφασμα, τύπου «Μερινός».

ιδ') «*Μικρὸν κατρώστην*»: Ἡ λέξις παρουσιάζει πολλὰς δυσκολίας ὡς πρὸς τὴν ἀκριβὴ τῆς σημασίας. Πιθανῶς πρόκειται γιὰ γυναικεῖο ἔνδυμα ἢ ἐξάρτημα τῆς γυναικείας ἐνδυμασίας. Ἡ γνώμη ὅτι πρόκειται γιὰ ἐσφαλμένη γραφὴ ἢ παραφθορὰ τῆς λέξεως «καθρέπτῃς» δὲν εἶναι τελείως ἀπίθανη.

ιε') «*Μανδήλιν μαλλήτικον*»: Μανδύλι ἀπὸ μαλλί, μάλλινο.

ιστ') «*Ἐνα γύρο*»: «Γύροι» εἶναι, κατὰ τὸν γεωπονικὸ ὅρο, «ἀναβαθμίσεις».

ιζ') «*Μέσα Νημοράκι*»: Τοπωνύμιο δυτικὰ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Φανουρίου, κοντὰ στὸ Μοναστήρι τοῦ Μιχαήλ Ρουκουनिώτη. Ὑπάρχει καὶ «Ὁξω (ἔξω) Νημοράκι». Κατὰ τὴ γνώμη ὀρισμένων μελετητῶν πρέπει νὰ γράφεται ὡς «Νημοράκι», ἐπεὶδὴ προέρχεται ἀπὸ τὸ «μνημόριο», μνημόριο (μνημεῖο).¹

ιη') «*Εὐχοντας καὶ διαδοχικῶς*»: Ἐπὶ πλέον ἢ μητέρα καὶ ὁ ἀδελφὸς τῆς νύφης δίνουν στοὺς μελλονύμφους τίς εὐχὰς τοὺς γιὰ ἀτομικὴ καὶ οἰκογενειακὴ εὐτυχία, καθὼς καὶ γιὰ τὴν ἀπόκτηση ἀπογόνων, ποὺ μὲ τὴ σειρά τοὺς θὰ τοὺς κληρονομήσουν καὶ θὰ τοὺς διαδεχθοῦν.

ιθ') «*Χερόμυλος*»: Προσθήκη ποὺ ἐγίνε ἀργότερα στὸ ἀρχικὸ κείμενο. Πρόκειται γιὰ τὸν μικρὸ, λίθινο χειροκίνητο μύλο, στὸν ὁποῖο ἀλέθεται σιτάρι γιὰ πληγούρι, ἀλέθονται ὕσπρια κ.ἄ.

κ') «*Δύο γανιτάλια*»: Τὸ γανιτάλι σημαίνει πῆλινο δοχεῖο τοῦ λαδιοῦ, τὸ πιθάρι. «Γανίτης, ὅ», τὸ ὑποκοριστικὸ αὐτοῦ εἶναι: «γανιτάλι, τό».

1. Χ. Ι. Παπαχριστοδούλου: «Τοπωνύμια» Σύμψη, ἔ. ἀ., σ. 56.

κα') «Μαργιώ»: Ὑποκοριστικὸ τοῦ ὀνόματος Μαρία. Ὁ τύπος αὐτὸς ἀπαντᾷ καὶ σὲ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδας.¹ Στὴν Κρήτη ἀπαντᾷ ἐπίσης καὶ τὸ «Μαριγῶ» καὶ «Μαρούλι».

Γ'. ΔΙΑΘΗΚΗ

1. Περιγραφή

Αὐτὸ φύλλο χάρτη (0.42X0.34 μ.), λευκοῦ χρώματος, τὸ ὁποῖο μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου ἔχει πάρει ὑποκίτρινη ἀπόχρωση. Φέρει ὑδατογραφήματα ἀπὸ παράλληλες γραμμὲς καὶ σὲ ἀπόσταση 0.025 μ. ἡ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Τὸ φύλλο εἶναι διπλωμένο στὰ δύο. Εἶναι γραμμένη ἡ πρώτη καὶ ἡ δεύτερη σελίδα καὶ τὸ μισὸ ἀπὸ τὴν τρίτη. Στὴν πρώτη σελίδα (0.34X0.21 μ.) καὶ ἄνω ἀριστερά, μὲ τυπογραφικὰ κεφαλαῖα γράμματα ὑπάρχει ὁ τίτλος : «Δημογεροντία τῆς νήσου Σύμης» καὶ μὲ μικρά : «Ἀριθ. Πρωτ.». Πρόκειται, ὅχι γιὰ τὸ πρωτότυπο, ἀλλὰ γιὰ ἀντίγραφο τοῦ πρωτοτύπου, ὅπως δηλοῦται καὶ στὴν ἀρχὴ τοῦ ἐγγράφου.

Ἡ ἐπιφάνεια δὲν φέρει χαρακώσεις. Ἡ γραφὴ εἶναι μικρὴ, καλλιγραφικὴ πλαιγιαστὴ, εὐανάγνωστη. Ἡ ὀρθογραφία καὶ ἡ στίξις τοῦ κειμένου εἶναι ἀψογες. Χρῶμα μελάνης μαῦρο. Ἡ διαθήκη αὐτὴ συντάχθηκε στὶς 15 Νοεμβρίου τοῦ ἔτους 1875 καὶ τὸ ἀντίγραφο ἔγινε στὶς 17 Μαρτίου τοῦ 1876.

Στὸ τέλος τοῦ ἐγγράφου καὶ δίπλα ἀπὸ τὶς ὑπογραφὰς τῶν Δημογερόνων καὶ τοῦ Γραμματέα ἔχουν τεθεῖ δύο σφραγίδες στρογγυλές (διαμ. 0.025 μ.) μὲ τουρκικὲς ἐπιγραφές. Ἡ ἀκρίβεια τοῦ ἀντιγράφου βεβαιώνεται ἀπὸ τοὺς Δημογέροντες καὶ τὸν Γραμματέα τῆς Δημογεροντίας.

2. Περίληψη

Ὁ Ἰωάννης Μάρκου Κρητικοῦ, ποιμένας, ἐπειδὴ ἔφθασε σὲ «προβεβηκυῖα ἡλικία», ζητεῖ τὴ σύνταξιν τῆς Διαθήκης του, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἐκθέτει ὅτι ἡ περιουσία του ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ ἐξῆς : ἓνα χωράφι στὴ θέση Βαρούχα, ἄλλο χωράφι πλησίον τοῦ προηγούμενου, τρίτο χωράφι μὲ ἀμπέλι στὴν Τσαγκριά, ἓνα οἰκόπεδο στὸ Λειγενή, ἑκατὸ πρόβατα, τρία καζάνια, μία βατσέλλα καὶ ἄλλα σκεύη. Ὁ διαθέτης ἀφήνει ὁλόκληρην τὴν περιουσίαν του, ἔπειτα φυσικὰ ἀπὸ τὸν θάνατό του, στὸν γιὸ του Μάρκο Ἰωάννου Μάρκου, ἐπειδὴ βοήθησε στὴν προικοδότηση τῶν θυγατέρων τοῦ διαθέτη καὶ ἐπειδὴ συντηρεῖ τὸν πατέρα του.

Ὁ κληρονομῶν Μάρκος ὑποχρεοῦται μόνον νὰ δώσει στὸν ἀδελφό του

1. Πρβλ. Κλειώ, Λενιώ, Ἀργυρῶ κ.ἄ., πού μας ὑπενθυμίζουν τὰ ἀττικόκλιτα.

Σωτήριο Ἰωάννου Μάρκου δέκα πρόβατα, στήν Ἀλεμίνη Προβεζοῦ εἴκοσι πρόβατα καί στήν Ἀλεμίνη Κλεφτίζου δεκαπέντε πρόβατα.

Ἐάν ἕως τὸν θάνατο τοῦ διαθέτη αὐξηθοῦν τὰ πρόβατα σὲ ἑκατὸν πενήντα, ὑποχρεοῦται ὁ Μάρκος Ἰω. Μάρκου νὰ δώσει καὶ πρὸς τὴν Κοινότητα εἴκοσι πρόβατα, γιὰ τὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο τῆς Ἀγίας Τριάδος.

Ὁ Μάρκος ὑποχρεοῦται νὰ γηροκομήσῃ τὸν πατέρα του καὶ νὰ φροντίσῃ γιὰ τὴν κηδεία του, τὰ μνημόσυνα, σαρανταλείτουργα κ.λπ. Ἐπειδὴ ὁ διαθέτης εἶναι ἀγράμματος ὑπογράφει ἀντὶ αὐτοῦ ὁ Νικήτας Ἰωάννου Βογιατζής.

3. Κείμενο

«Δημογεροντία τῆς Νήσου Σύμης

Ἀριθ. Πρωτ. 8

Ἀντίγραφον

Ἐν Σύμῃ, σήμερον τὴν δεκάτην πέμπτην τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἑβδομηκοστοῦ πέμπτου ἔτους, ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος Σάββατον καὶ ὥραν 10ην πρὸ μεσημβρίας, ἐν τῷ Δημογεροντείῳ, ἐνώπιον ἡμῶν τῶν Δημογερόντων Γεωργίου Ν. Διακίδου καὶ Γεωργίου Ζουρούδη καὶ τοῦ Γραμματέως Δημοσθένους Χαβιαρᾶ, παρόντος τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου καὶ τῶν Μαρτύρων κυρίων Φωτεινοῦ Ζάγουρα, Νικήτα Μ. Γιανναρᾶ καὶ Γεωργίου Ἀγαπητίδου, γνωστῶν ἡμῖν κατοίκων ἐνταῦθα, παρουσιασθεὶς αὐτοπροσώπως ὁ κύριος Ἰωάννης Μάρκου Κρητικοῦ, κάτοικος ἐνταῦθα, ποιμὴν, γνωστός μας, ἐδήλωσεν ὅτι ἐπειδὴ ἔφθασεν εἰς προβεβηκυῖαν ἡλικίαν, φοβεῖται μὴ τὰ κατ' αὐτὸν ἀδιάθετα μείωσιν καὶ μετὰ θάνατον αὐτοῦ συμβῶσιν ἔριδες μεταξὺ τῶν συγγενῶν του καὶ κατὰ συνέπειαν, ἤδη σώας ἔχων τὰς φρένας καὶ τὸν νοῦν ὑγιᾶ, ἐζήτησε τὴν σύνταξιν τῆς παρούσης διαθήκης του, δι' ἧς ἐκθέτει ὅτι ἡ περιουσία του συνίσταται ἐκ τῶν ἐξῆς: ἐξ ἐνὸς χωραφίου συντροφικοῦ μὲ Γεώργιον Καρακατζάνην, κείμενον εἰς Βαρούχα, πλησίον τῆς μάνδρας τοῦ Σωτήρος τῆς Λυγῆς κατὰ τὸ ἀπὸ 17 Ὀκτωβρίου 1841 καὶ ὑπ' ἀριθ. 26 πωλητήριον, συντεταγμένον ἐνώπιον τοῦ Νοταρίου παπᾶ Μιχαὴλ Μανουήλ, ἐξ ἐτέρου χωραφίου πλησίον τοῦ ἀνωτέρω, ὡς ὑπ' ἀριθ. 17 καὶ ἀπὸ 18 Ἰουλίου 1846 πωλητήριον, συντεταγμένον ἐνώπιον τοῦ Νοταρίου παπᾶ Μιχαὴλ Κατσαρᾶ, ἐξ ἐτέρου χωραφίου μὲ ἀμπελόκηπον ἔξωθεν εἰς Τσαγριάν, πλησίον τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου, ὡς τὸ ἀριθ. 28 καὶ ἀπὸ 18 Μαρτίου 1871 πωλητήριον, συντεταγμένον ἐνώπιον τῶν ἐνταῦθα Δικαστῶν, ἐξ ἐνὸς ὁσπητοτοπίου εἰς Λυγηνί, ὃν ἠγόρασε παρὰ τοῦ μακαρίτου Χ(ατζῆ) Ἀγαπητοῦ Χ(ατζῆ) Ἰωάννου, ὡς τὸ ιδιόχειρον αὐτοῦ πωλητήριον καὶ ἐξ ἑκατὸν (100) περίπου προβάτων, ἐκ δύο μεγάλων καὶ ἐνὸς μικροῦ καζανίων, μιᾶς μι-

κρᾶς βατζέλλας χαλκῆς καὶ τινων ἄλλων ἀσημάντων σκευῶν τῆς μάνδρας. Ἐπειδὴ δὲ ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Μάρκος Ἰ(ωάννου) Μάρκου κατέβαλεν ἐκ τῶν κόπων καὶ τῆς ἐργασίας τοῦ ἱκανὸν ποσὸν εἰς προικοδοτήσιν τῶν θυγατέρων του, πρὸς δὲ ἀπὸ πολλοῦ ἐξοδεύει καὶ ἐξακολουθεῖ ἐξοδεύων ἐξ ἰδίων πρὸς συντήρησιν τοῦ πατρὸς του καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀφίγει εἰς αὐτὸν μετὰ τὸν θάνατόν του ἅπασαν τὴν ρηθεῖσαν κινητὴν καὶ ἀκίνητον περιουσίαν του, δυνάμενον νὰ ἐξουσιάσῃ καὶ διαθέσῃ αὐτὴν κατὰ βούλησιν παρ' οὐδενὸς ἐνοχλούμενος. Παραγγέλλει δὲ μόνον καὶ ὑποχρεοῖ τὸν εἰρημένον υἱόν του Μάρκον νὰ δώσῃ εἰς μὲν τὸν υἱόν του Σωτήριον Ἰ(ωάννου) Μάρκου δέκα (10) πρόβατα μικρὰ καὶ μεγάλα, εἰς δὲ τὴν Ἀλεμίνην Προβεζοῦ διὰ τὰ δύο τέκνα Γεώργιον καὶ Μαρίαν, ἅτινα ἔσχεν ἐξ αὐτῆς, εἴκοσι (20) πρόβατα μικρὰ καὶ μεγάλα καὶ εἰς τὴν Ἀλεμίνην Κλεφτίζον δεκαπέντε (15) πρόβατα μικρὰ καὶ μεγάλα. Ἐὰν δὲ μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ ἀυξηθῶσι τὰ πρόβατά του εἰς ἑκατὸν πενήκοντα, ὑποχρεοῦται ὁ Μάρκος Ἰ. Μάρκου νὰ δώσῃ καὶ πρὸς τὴν Κοινότητα διὰ τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον τῆς Ἁγίας Τριάδος εἴκοσιν ἕτερα πρόβατα. Ὑποχρεοῦται τέλος ὁ Μάρκος Ἰ. Μάρκου, ὅπως καθ' ὃ μέλλει νὰ κληρονομήσῃ τὴν περιουσίαν τοῦ πατρὸς του, γηροκομήσῃ αὐτὸν καὶ μετὰ τὴν ἀποβίωσίν του ἐκτελέσῃ τὰ τῆς κηδείας του, τὰ μνημόσυνά του, σαρανταλείτουργα κ.λπ., ὡς εἴθισται παρὰ τοῖς εὐσεβέσι χριστιανοῖς.

Εἰς πίστωσιν συνετάχθη ἡ παροῦσα διαθήκη, ἣτις ἀναγνωσθεῖσα εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον τοῦ διαθέτου καὶ τῶν μαρτύρων, ἀφ' οὗ ὁ διαθέτης ὡμολόγησε τὸ περιεχόμενον σύμφωνον ἐντελῶς μετὰ τὴν θέλησιν αὐτοῦ, ὑπεγράφη παρ' αὐτοῦ ὡς ἀγραμμάτου διὰ τοῦ ἐπὶ τούτῳ προσκληθέντος Νικήτα Ἰ. Βογιατζῆ, γνωστοῦ μας κατοίκου ἐνταῦθα, τῶν μαρτύρων καὶ ἡμῶν καὶ ἐσφραγίσθη.

Ὑπο(γ)ρ(αφαί): Ἰωάννης Μάρκου Κοητικοῦ,
διὰ Νικήτα Ἰ(ωάννου) Βογιατζῆ.
Φωτεινὸς Ζάγουρας, μαρτυρεῖ.
Νικόλαος Μ. Γιανναρᾶς, μάρτυς.
Γεώργιος Ἀγαπητίδης, μάρτυς.

Οἱ Δημογέροντες:
Φώτιος Διακίδης
Διὰ Γ. Ν. Διακίδην Γεώργιος Ζουρούδης

Ὁ Γραμματεὺς
Δημοσθένης Χαβιαρᾶς
Ὅτι ἀκριβὲς ἀντίγραφον
Ἐν Σύμῃ, τῇ 17 Μαρτίου 1876.



	Οἱ Δημογέροντες
(Σφραγίδα)	Φ(ώτιος) Διακίδης
	Γεώργιος Ζουρούδης
(Σφραγίδα)	Ὁ Γραμματεὺς
	Δημοσθένης Χαβιαρᾶς).

4. Σχόλια

α') Ἡ σύνταξη τῆς Διαθήκης γίνεται στὸ «Δημογεροντεῖον» τῆς Σύμης, ἐνώπιον τῶν Δημογερόντων, τοῦ Γραμματέα τῆς Δημογεροντίας καὶ τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου. Παρευρίσκονται τρεῖς μάρτυρες καὶ ὁ διαθέτης. Ἡ παρουσία τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου δείχνει ὅτι τὸ κύρος τῆς Ἐκκλησίας εἶναι μεγάλο, ἰδιαίτερα ὅσον ἀφορᾷ τὰ θέματα οἰκογενειακοῦ δικαίου.

β') «Κείμενον εἰς Βαρούχα»: Τοπωνύμιο στὴν περιοχή τοῦ Σωτήρα τῆς Λυγῆς. Ἀναφέρεται καὶ στὸ συμβόλαιο τοῦ 1818, γιὰ τὸ ὁποῖο ἔγινε ἤδη λόγος.

γ') «Νοταρίου παπᾶ Μιχαὴλ Μανουήλ»: Ὁ παπᾶς Μιχαὴλ Μανουήλ συνέταξε συμβόλαιο ἀγοραπωλησίας τὸ 1841. Τὸ ἐπώνυμο «Μανουήλ» φανερώνει βυζαντινὴ προέλευση.

δ') «Νοταρίου παπᾶ Μιχαὴλ Κατσαρᾶ»: Καὶ ἄλλος κληρικὸς - νοτάριος, ποὺ συντάσσει συμβόλαιο ἀγοραπωλησίας τὸ ἔτος 1846.

ε') «Ἁγιος Ἰωάννης εἰς Τσαγριάν»: Ὁ λαὸς τῆς Σύμης λέγει σήμερα «Τσαγκριάν».¹ Πρόκειται γιὰ μονόχωρο ναῖδριο (ἔξωτ. διαστάσεων : 5.25X 3.60 μ.) στὸ Βουνὸ τῆς Σύμης (Βίγλα), ποὺ καλύπτεται μὲ κτιστὴ καμάρα καὶ ἐγχώριες πλάκες ἀπὸ σχιστόλιθο. Στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ναοῦ διατηροῦνται λείψανα ἀπὸ τοιχογραφίες τοῦ 13ου - 14ου αἰ., οἱ ὁποῖες εἶναι ἀδημοσίευτες.

στ') «Βατζέλλα χαλκῇ»: Μεγάλου μεγέθους χάλκινο σκεῦος, ποὺ χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τοὺς ποιμένες. Ἐπάνω καταλήγει σὲ εὐρὺ ἄνοιγμα. Βάζουν μέσα τὸ γάλα γιὰ νὰ κρυώσει καὶ στὴ συνέχεια μαζεῦουν τὴ μεμβράνη ποὺ δημιουργεῖται στὴν ἐπιφάνεια τοῦ γάλακτος. Ἀπὸ αὐτὴν φτιάχνουν βούτυρο. Ἡ μεμβράνη αὕτη ὀνομάζεται «καϊμάκι», «πέτσας» καὶ στὴν Κρήτη «τσίπας».

ζ') «Ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Μάρκος»: Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι ὁ Μάρκος κληρονομεῖ ὀλόκληρη τὴν κινητὴ καὶ ἀκίνητη περιουσία τοῦ πατέρα του Ἰωάννη, ἃν καὶ ὑπάρχουν καὶ ἄλλα ἀδελφία. Κληρονομεῖ ὅχι «ὡς πρεσβύτερος» κατὰ τὰ συμβαίνοντα στὴν Κάρπαθο, ὅπου «ὁ πρωτογῆς» ἢ «ἡ πρωτο-

1. Χ. Ι. Παπαχριστοδούλου: «Τοπωνύμια Σύμης», ἔ. ἀ., σελ. 62.

κόρη» κληρονομεῖ ὁλόκληρο τὸν κλῆρο τῆς οἰκογένειας (ἀδιανέμητο τοῦ κλήρου, λόγω τῆς μικρότητάς του), ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ Μάρκος βοήθησε στὴν προικοδότηση τῶν θυγατέρων τῆς οἰκογένειας καὶ συμβάλλει στὴ συντήρηση τοῦ γέροντα πατέρα του. Ἐπίσης ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωση νὰ τὸν συντηρεῖ μέχρι νὰ πεθάνει καὶ νὰ φροντίσει τὰ τῆς κηδεῖας καὶ τὰ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν (μνημόσυνα, σαρανταλείτουργα κ.λπ.).

η') «*Δημοτικὸν Σχολεῖον Ἁγίας Τριάδος*»: Γιὰ τὴ λειτουργία τῶν Δημοτικῶν Σχολείων φροντίζει ἡ Δημογεροντία καὶ οἱ ἰδιῶτες τὰ ἐνισχύουν οἰκονομικά. Εἶναι ἄξιο ἰδιαίτερης προσοχῆς ὅτι ὁ διαθέτης, ἂν καὶ τελείως ἀγράμματος, προθυμοποιεῖται νὰ βοηθήσει οἰκονομικὰ τὴ Στοιχειώδη Ἐκπαίδευσιν.

θ') «*Σαρανταλείτουργα*»: Σαράντα λειτουργίες, μία κάθε μέρα καὶ ἐπὶ σαράντα μέρες, γιὰ τὴν ἀνάπαυση τῆς ψυχῆς τοῦ ἀποβιώσαντος.

ι') «*Ἀγραμμάτου*»: Ἐπειδὴ ὁ διαθέτης εἶναι τελείως ἀγράμματος, ὑπογράφει γι' αὐτὸν ὁ Νικήτας Βογιατζῆς.

Δ'. ΣΥΜΒΟΛΑΙΟ ΑΓΟΡΑΠΩΛΗΣΙΑΣ

1. Περιγραφή

Πρόκειται γιὰ λυτὸ φύλλο χάρτη (0.37X0.245 μ.), γραμμένο στὶς δύο σελίδες.¹ Ἀνω ἄριστερὰ φέρει ἔντυπο τὸν τίτλο: «Δημογεροντία τῆς νήσου Σύμης». Ἀνω καὶ στὸ μέσο τῆς σελίδας ὑπάρχει ὁ τίτλος τοῦ ἐγγράφου: «Πωλητήριον οἰκοπέδου».

Ἡ γραφὴ τοῦ κειμένου εἶναι λίγο πλαγιαστὴ καὶ εὐκρινής. Ὡς πρὸς τὴ σύνταξιν, τὴ στίξιν καὶ τὴν ὀρθογραφίαν δὲν παρατηροῦνται σφάλματα. Τὸ συμβόλαιο αὐτὸ συντάχθηκε στὶς 9 Μαΐου τοῦ ἔτους 1906.

2. Περιλήψη

Ἡ Ἀλεμίνη Μερκουρίου Μόσκοβη πωλεῖ στὴ Μαρία Μιχαὴλ Γ. Βολονάκη ἓνα οἰκόπεδο, ποὺ βρίσκεται στὴ θέση Ἀμπούτσι, στὴν τιμὴ τῶν ἑπτακοσίων (700) γροσίων. Γιὰ πίστωση τῆς ἀγοραπωλησίας συντάχθηκε τὸ συμβόλαιο αὐτὸ στὴ Δημογεροντία τῆς Σύμης.

3. Κείμενο

Τὸ κείμενο τοῦ συμβολαίου ἀποδίδεται ὅπως ἔχει. Τηρεῖται ἡ ὀρθογραφία καὶ ἡ στίξις τοῦ ἐγγράφου, ἥτοι :

1. Στὴ διάθεση τοῦ γράφοντα τέθηκε φωτοαντίγραφο τοῦ πρωτοτύπου ἐγγράφου καὶ ἔτσι τὰ στοιχεῖα ποὺ δίνονται στὴν περιγραφή δὲν εἶναι πλήρη.

Ἀριθ(μός) 2497, δισχιλιοστός τετρακοσιοστός ἐνενηκοστός ἑβδομος.

Ἐν τῷ Δημογεροντείῳ τῆς νήσου ταύτης, ἐνώπιον ἡμῶν τῶν Δημογερόντων Μιχαὴλ Βενιαμὶν καὶ Παναγιώτου Λεβεντέρη καὶ τοῦ Γραμματέως Ἰωάννου Κλαδᾶ, τῶν ἐκπληρούντων καὶ χρῆσι συμβολαιογράφου, παρουσία καὶ τῶν μαρτύρων Θεοφίλου Σ. Δράκου, δημοδιδασκάλου καὶ Γεωργίου Δ. Λογοθέτου, βιομηχάνου, ἐνγλίκων, κατοίκων ἐνταῦθα, ὑπηκόων ὁθωμανῶν, μὴ ἐξαιρουμένων ὑπὸ τοῦ νόμου, ἐνεφανίσθησαν αὐτοπροσώπως ἀφ' ἐνὸς ἡ Ἀλεμίνη Μερκουρίου Γ. Μόσκοβη, τὸ γένος Ἐλευθερίου Νημορακιώτου καὶ ἀφ' ἐτέρου ἡ Μαρία Μιχαὴλ Γ. Βολονάκη, τὸ γένος Νικολάου Βαρελλετζῆ, ἀμφότεραι τὰ οἰκιακὰ ἐπαγγελλόμεναι, κάτοικοι Σύμης, καὶ ἐζήτησαν τὴν σύνταξιν τοῦ παρόντος πωλητηρίου ἐγγράφου, δι' οὗ ἡ Ἀλεμίνη Μερκουρίου Γ. Μόσκοβη ὁμολογεῖ ὅτι οἰκειοθελῶς καὶ ἀπαραβιάστως ἐπώλησε πρὸς τὴν Μαρίαν Μιχαὴλ Γ. Βολονάκη ἓν οἰκόπεδον, κείμενον ἐνταῦθα, εἰς θέσιν Ἀμπούτσι καὶ συνορεῦον πρὸς βορρᾶν καὶ πρὸς δυσμὰς μὲ γήπεδο ἀγνώστων ἰδιοκτητῶν, πρὸς ἀνατολὰς μὲ οἰκίαν Φωτεινῆς Ν. Λιαμῆ καὶ πρὸς νότον μὲ οἰκίαν Ἀργύρι Ἰατροῦ, συνιστάμενον δ' ἐκ μήκους ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς ἐκ μέτρων γαλλικῶν δεκατεσσάρων (14) καὶ ἀπὸ βορρᾶν πρὸς νότον ἐκ μέτρων δέκα ἐπτὰ (17) καὶ πλάτους ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον κατὰ μὲν τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν ἐκ μέτρων (7), κατὰ δὲ τὴν δυτικὴν ἐκ μέτρων ἕξ (6) καὶ κατὰ τὸ κέντρον ἐκ μέτρων δέκα (10), ὅπερ οἰκόπεδον περιῆλθεν εἰς τὴν κυριότητά της ἐξ ἀγορᾶς παρὰ τῆς Μαρίας Γεωργίου Στ. Σαρρῆ, ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2314 καὶ ἀπὸ 31 Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 1905 πωλητηρίου συντεταγμένου ἐνώπιον τῆς ἐνταῦθα Δημογεροντίας, ὅθεν παρεχώρησε καὶ παρέδωκε πρὸς τὴν Μαρίαν Μιχαὴλ Βολονάκη τὸ ἀνωτέρω περιγραφόμενον οἰκόπεδον, ἐλεύθερον παντὸς βάρους, ὑποθήκης καὶ πάσης ἄλλης ἀξιώσεως ἢ ἐκδικήσεως τρίτου ἢ αὐτῆς τῆς ιδίας, ἀντὶ γροσίων ἑπτακοσίων, ἀριθ. 700, ἅτινα ἡ πωλήτρια ὡμολόγησεν ὅτι ἔλαβε σῶα καὶ ἀνελλιπῇ τοῖς μετρητοῖς παρὰ τῆς ἀγοραστρίας Μαρίας Μιχ. Γ. Βολονάκη, ἣν κατὰ συνέπειαν κηρύττει τοῦ λοιποῦ τελείαν ἰδιοκτήτριαν καὶ κυρίαν τοῦ εἰρημένου οἰκοπέδου, δυναμένην νέμεσθαι, ἐξουσιάζειν καὶ διαθέτειν αὐτὸ κατὰ βούλησιν. Ὁμολόγησε δὲ καὶ ἡ ἀγοράστρια Μαρία Μιχ. Γ. Βολονάκη ὅτι παρατηρήσασα ἐπιτοσίως καὶ εὐροῦσα τῆς τελείας ἀρεσκείας της τὸ ἐν λόγῳ οἰκόπεδον εὐχαρίστως ἠγόρασε καὶ παρέλαβεν αὐτὸ εἰς τὴν κατοχὴν καὶ κυριότητά της καὶ ἐπλήρωσε πρὸς τὴν πωλήτριαν τὸ ρηθὲν ποσὸν τῶν ἑπτακοσίων γροσίων.

Εἰς πίστωσιν συνετάχθη τὸ παρὸν πωλητήριον καὶ ἀναγνωσθὲν εὐκρινῶς
καὶ μεγαλοφώνως ὑπεγράφη προσηκόντως καὶ ἐσφραγίσθη.

Ἐν Σύμῃ, τῇ 9 Μαΐου 1906

Ἡ πωλήτρια
Ἀλεμίνα Μερκουρίου Μόσκοβη

Ἡ ἀγοράστρια
Μαρία Μιχ. Γ. Βολονάκη
Οἱ μάρτυρες
Θεόφιλος Σ. Δράκος
Γεώργιος Δ. Λογοθέτης

Οἱ Δημογέροντες
Μιχ(αήλ) Βενιαμίν
Π(αναγιώτης) Λεβεντέρης

Ὁ Γραμματεὺς
Ἰ(ωάννης) Γ. Κλαδάς).

4. Σχόλια

α') «Γεωργίου Λογοθέτου»: Τὸ ἐπώνυμο ἔχει βυζαντινὴ προέλευση. Ἡ λέξις «Λογοθέτης» στὸ Βυζάντιο δηλοῖ ἀξίωμα, ποὺ τὸ κατεῖχαν ἀνώτατοι λειτουργοὶ τοῦ Κράτους, καὶ μπορεῖ νὰ παραβληθεῖ πρὸς τὸ σημερινὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπουργοῦ.

β') «Βιομηχάνου»: Ἡ Σύμη κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἦταν οἰκονομικὰ προοδευμένη. Οἱ ἐπαγγελματικὲς ἀσχολίες τῶν κατοίκων δὲν ἦταν κατὰ κύριο λόγο γεωργικές, ἀλλὰ ἀστικές.¹ Ἐπίσης πολὺ ἀναπτυγμένη ἦταν ἡ σπογγαλιεία² καὶ ἡ ἐπεξεργασία τῶν σφουγγαριῶν.

γ') «Ἑψηκόων ὀθωμανῶν»: Τὸ συμβόλαιον αὐτὸ συντάχθηκε τὸ 1906, ὅταν ἡ Σύμη ὑπαγόταν ἀκόμη στὴν Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία.

δ') «Ἀλεμήνη Μόσκοβη»: Μόσχοβη, δηλαδὴ Μοσχοβίτη, ἀπὸ τῆ Μόσχας.³

ε') «Νημορακιώτου»: Ἀπὸ τὰ τοπωνύμια τῆς Σύμης «Μέσα Νημοράκι» καὶ «Ὀξω Νημοράκι», γιὰ τὰ ὁποῖα ἔγινε ἤδη λόγος, προέρχεται καὶ τὸ ἐπώνυμο «Νημορακιώτης».⁴

1. Σ. Ἀγαπητίδης: «Ὁ πληθυσμὸς τῆς Σύμης», Τὰ Συμαϊκά, τ. 1 (1972), σελ. 31.

2. Τοῦ αὐτοῦ: «Ἡ οἰκονομικὴ ὀργάνωση τῶν σπογγαλιευτικῶν συγκροτημάτων. Εἰδικότερα στὴ Σύμη», Τὰ Συμαϊκά, τ. 3 (1977), σελ. 180 κ.ε.

3. Πρβλ. Ι. Α. Θωμοπούλου: «Τὰ συμαϊκὰ ἐπώνυμα», Τὰ Συμαϊκά, τ. 3 (1977), σελ. 174.

4. Χ. Ι. Παπαχριστοδούλου: «Τοπωνύμια Σύμης», ξ. ἀ., σελ. 56.

στ') «Βολονάκη»: Ἀρχικά τὸ ἐπώνυμο τῆς οἰκογένειας ἦτο «Βολάνης», ἀπὸ τὸ ὁποῖο προῆλθε τὸ «Βολανάκης» καὶ τὸ «Βολονάκης».¹ Ἡ οἰκογένεια «Βολάνη» ἦταν παλαιὰ οἰκογένεια, ποὺ κατέβηκε στὰ Χανιά τῆς Κρήτης ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη μετὰ τὴν ἄλωση ἀπὸ τοὺς Τούρκους (1453). Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἄλωση τῶν Χανίων ἀπὸ τοὺς Τούρκους (11 - 8 - 1645) οἱ Βολάναι ἐγκαταστάθηκαν στὸ χωριὸ Λάκκοι, ποὺ βρίσκεται πάνω στὰ Λευκὰ Ὅρη. Κατὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821 καὶ στίς μετέπειτα ἐπαναστάσεις τῶν Κρητῶν διακρίθηκαν πολλὰ μέλη τῆς οἰκογένειας ὡς ὀπλαρχηγοὶ καὶ μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἔπεσαν στὰ πεδία τῶν μαχῶν.

Σύμφωνα μὲ προφορικὴ παράδοση ποὺ διατηρεῖται στὴν οἰκογένεια μέχρι σήμερα, μετὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821, δύο ἀδελφοὶ ἀπὸ τὴν οἰκογένεια Βολάνη τῶν Λάκκων, σκότωσαν Τούρκο καὶ στὴ συνέχεια ἀναγκάσθηκαν νὰ ἐγκαταλείψουν τοὺς Λάκκους. Ὁ ἓνας ἀπὸ αὐτοὺς (Κωνσταντῖνος ; Βολάνης) ἐγκαταστάθηκε στὸ χωριὸ Ἀποδοῦλου τῆς ἐπαρχίας Ἀμαρίου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης καὶ ἔγινε ὁ ἰδρυτὴς τοῦ κλάδου τῆς οἰκογένειας στὸ Ρέθυμνο, ὁ ὁποῖος ἀριθμεῖ σήμερα πολυάριθμους ἀπογόνους. Ὁ ἄλλος ἀδελφός, σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση, ἐγκαταστάθηκε στὴ Σύμη τῆς Δωδεκανήσου καὶ ἔγινε ὁ ἰδρυτὴς τοῦ κλάδου τῆς οἰκογένειας στὰ Δωδεκάνησα. Ἀπὸ αὐτὸν προέρχονται οἱ Βολανάκηδες (ἀργότερα Βολονάκηδες) τῆς Δωδεκανήσου.²

ζ') «Βαρελλεζή»: Ἐπώνυμο δηλωτικὸ ἐπαγγέλματος. Ἀπαντᾷ καὶ σὲ παλαιότερα ἔγγραφα.³

η') «Πωλητηρίου ἐγγράφου»: Τεχνικὸς ὅρος, ἀντὶ τοῦ «συμβολαίου ἀγοραπωλησίας».

θ') «Ἀμπούτσι, τό»: Τοπωνύμιον στὴ συνοικία τῆς Σύμης «Γιαλός». Διατηρεῖται μέχρι σήμερα. Λέγεται καὶ «Ταμπούτσι».⁴

ι') «Ἀργύρι Ἰατροῦ»: Τὸ ἐπώνυμον «Ἰατροῦ» δηλωτικὸ ἐπαγγέλματος.

1. Θεωρήθηκε, ἐσφαλμένα, ὅτι τὸ ὀρθὸ εἶναι Βολονάκης, ὡς δῆθεν προερχόμενο ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς ἰταλικῆς πόλεως Bologna. I. A. Θ ω μ ο π ο ὑ λ ο υ, ἔ. ἀ., σελ. 174.

2. Ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν αὐτὴ προέρχονται ἀπὸ τὸν κλάδον τῆς Κρήτης, ὁ μεγάλος ἑλληνας θαλασσογράφος Κων/νος Βολονάκης καὶ ἀπὸ τὸν κλάδον τῆς Σύμης ὁ καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Βολονάκης.

3. Δ. Χ α β ι α ρ ᾶ: «Συμαϊκὰ μητρῶα καὶ ἐπώνυμα», Τὰ Συμαϊκὰ, τόμ. 3 (1977), σελ. 168.

4. X. I. Π α π α χ ρ ι σ τ ο δ ο ὑ λ ο υ: «Τοπωνύμια Σύμης», ἔ. ἀ., σελ. 56.